

Bert Blase

**HET
VERHAAL
VAN
DE
WERELD**

A hand-drawn illustration of a globe in orange, with a pencil tip touching it, set within a square frame. The globe is drawn with simple lines and shading, and the pencil tip is positioned as if it has just finished drawing or is about to start. The entire illustration is rendered in a sketchy, hand-drawn style.

En het ontstaan
van **Code Oranje**

Het verhaal van de wereld

Bert Blase

Het verhaal van de wereld

En het ontstaan van Code Oranje

Verantwoording:

Dit boek bevat zowel fictieve als non-fictieve passages. Daarbij is niet gemorreld aan de historische context. Ofwel: voor de fictieve delen geldt dat deze 'zo hadden kunnen zijn'.

@Code__Oranje

1. grote kans op zwaar weer
2. herontwerp van de politieke democratie naar een 'coöperatieve' democratie vanuit samenlevingskracht en burgerzeggenschap

© 2018	Copyright Bert Blase
Titel	Het verhaal van de wereld
Ondertitel	En het ontstaan van Code Oranje
ISBN	978-94-92723-14-7
Druk	Eerste druk, voorjaar 2018
NUR	300 Literaire fictie algemeen
BISAC	FIC000000 FICTION / General

Auteur	Bert Blase
Ontwerper	Gerdien Beernink
Boekproductie	Het Boekenschap, www.hetboekenschap.nl

© 2018. Alle rechten voorbehouden. Tekst uit deze uitgave mag alleen worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, na voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en uitgever. Ondanks alle aan de samenstelling van dit boek bestede zorg kan noch de uitgever, noch de auteur aansprakelijk worden gesteld voor eventuele schade die het gevolg is van enige fout in deze uitgave.

Ik hoor je stem, die fluistert in de regen

1

Ik ren, ren en ren. Ik gun mijzelf geen moment. Niet om te stoppen en niet om te denken. Elke stap brengt mij verder weg van de verschrikking. Het is aardedonker. Ik zie geen pad, maar ik kies de weg recht vooruit. Dit mag niet mislukken. Het staat vast: als ze me terughaalt, wordt het mijn dood. Dus ren ik verder. Urenlang, tot het licht wordt en ik schuil. Heilige Moeder, als u werkelijk bestaat, bescherm mij dan en maak me vrij.

Jan Barrenn, Bern, 1572

Het is een van de meest spannende passages uit een origineel en indringend document dat met de linkerhand geschreven is door Johannes (Jan) Barrenn. In het Zwitserduits, zoals dit in zijn tijd in de omgeving van Bern werd gesproken en geschreven.

2

Het doek is doordrenkt met alcohol en wordt ruw tegen mijn neus gedrukt. Even voel ik duizend spelden in mijn voorhoofd prikken. Maar niets is het, niets vergeleken met de snijdende pijn die ik voel als ik wakker word. Ik kijk naar mijn rechterhand. Ik zie het vale verband en het bruine, geronnen bloed. Ik voel een vlammeende haat in me opkomen, gericht op Gudrun. Zij is hier verantwoordelijk voor. Maar het besef dat ik dit niet mag laten blijken, gaat nog veel dieper.

In de tweede helft van de zestiende eeuw is Gudrun Frandschein meer dan twintig jaar lang de absolute leider van een kleine gemeenschap, die we in onze tijd een sekte zouden noemen. Haar naam is de rode draad in Jan Barrenns document.

Tijdens een van mijn eerste reizen naar Zwitserland – inmiddels meer dan dertig jaar geleden – vond ik één zin over haar terug, in de overheidsarchieven van het kanton van Bern: *In 1572 is mevrouw Gudrun Frandschein verbrand.*

Het is hetzelfde jaartal dat onder het document van Jan Barrenn staat.

Gudrun zit rechtop in haar zetel. Haar donkere ogen priemen de wereld in. Langzaam spreekt ze de regels van de dag uit. Ze articuleert ieder woord zorgvuldig. Ze weet hoe het werkt. De twee zeldzame kenmerken van haar persoonlijkheid – haar onwankelbare overtuigingen en haar psychische wanen – maken haar leiderschap onbetwist. Voor ieder vraagstuk heeft ze een ‘gulden regel’. Haar volgelingen zien haar als orakel en profeet. Een onuitputtelijke bron van wijsheid, die van gezag wordt voorzien door haar visioenen die ze uit de eerste hand deelt met haar mensen.

In de kleine Zwitserse gemeenschap, aan de voet van de statige Jungfrau, draait alles om haar. Een psychiater van onze tijd zou ongetwijfeld zeggen dat ze ‘psychotisch’ of ‘manisch’ was. Onze advocaten zouden haar bepleiten als ‘niet-toerekeningsvatbaar’. Maar in de ogen van haar tijdgenoten is ze dit wel. De mensen geven haar hun volle vertrouwen en niet zonder reden. Altijd vindt ze de juiste woorden voor de uitleg van haar gulden regels, die ze met beeldende verhalen illustreert. Wie haar heeft zien schouwen – rechtstreeks kijken in je ziel – weet het zeker. Deze vrouw bezit kennis die voor anderen verborgen blijft.

We weten dat het bestaat: eenhoofdig leiderschap dat strikt en blindelings wordt gevolgd, waarbij één man – in dit geval één vrouw – met sterk verwrongen ideeën de zeggenschap krijgt over een gemeenschap of volk. Toch blijft het onvoorstelbaar.

Deze keer vertel ik alles, in één lange monoloog, aan de eerwaarde geestelijke die tegenover mij zit. Het is bizar, maar het voelt nog immer als verraad. Terwijl ik weet dat ik niet meer loyaal hoef te zijn. Dat het veel beter is als ik spreek. Het doet me pijn als ik mij realiseer hoe ver haar invloed nog reikt.

De beschrijving van Gudrun en haar gemeenschap haal ik uit een met de hand geschreven document, dat ik vond als jonge jongen. Het zat weggestopt in de oude bijbel, een erfstuk van mijn overgrootouders.

Johannes Barrenn is een Zwitserse jongeman, die opgroeit in de gemeenschap waar deze buitengewone vrouw de scepter zwaait. Er gelden extreme regels. Leren lezen en schrijven is alleen aan meisjes voorbehouden, vanwege hun fijnzinniger vaardigheden en scherper intellect. Op zichzelf is dit idee wellicht niet extreem, al is het alleen maar omdat in de loop der eeuwen – tot in onze tijd – regelmatig het tegenovergestelde is beweerd. Alleen wordt in Gudruns gemeenschap de daad rigoureus bij het woord gevoegd: bij elke jongen worden in zijn derde levensjaar de vingers van de rechterhand afgehakt, en de wenkbrauw en de wimpers bij het rechteroog verwijderd. Zo is direct en voor iedereen duidelijk dat het om een jongen gaat.

De aantekeningen van Jan Barrenn zijn direct en meeslepend. Zonder opsmukschetsen ze de geschiedenis van een kleine middeleeuwse sekte en de gedachten van een opstandige jongeman. Het is ontroerend om te lezen hoezeer de drang naar vrijheid in hem verankerd zit. Misschien kan het ook niet anders dan dat in dergelijke omstandigheden mensen opstaan die hun eigen werkelijkheid willen ontdekken. Als een wetmatigheid van alle tijden.

Het was onontkoombaar dat ik mijn eigen zoon tegenovergesteld heb opgevoed. Ik moedigde zijn eigen wil aan, tot in het overdrevene. Ik stond te juichen bij zijn contramine en extreme tegendraadsheid.

5

In de ruit ziet Nathan de weerspiegeling van zijn gezicht. De trein raast door het landschap, maar het lijkt andersom: alsof het landschap voorbyschiet en strepen trekt door de contouren van zijn spiegelbeeld. Hij legt zijn hoofd tegen de rugleuning, draait het naar het raam en kijkt zichzelf in de ogen. Hij weet zijn stemming niet te peilen. Op reis gaan geeft hem altijd dat onbestemde gevoel. Natuurlijk, hij heeft er zelf voor gekozen en zal het ongetwijfeld naar zijn zin hebben. Straks, maar nu nog niet. Waarom zou je het vertrouwde dat je kent en waardeert achter je laten? De gretigheid naar het opdoen van nieuwe ervaringen zit niet in zijn natuur.

De trein rijdt langs de oever van de Rijn. Af en toe ziet hij de rivier, maar zodra de trein weer een volgende tunnel induikt, wordt hem direct het uitzicht ontnomen. Zijn spiegelbeeld verdwijnt zodra de trein de donkerte in rijdt – want het licht in

de coupé is uit – en doemt daarna weer op. Buiten begint het te schemeren. Het duurt niet lang meer voordat het donker is.

De coupé is vol. Zes personen zitten zwijgend bij elkaar. De koffers zijn keurig opgeborgen in het bagageruim. Zes tassen staan open aan hun voeten. Zijn blik gaat langs zijn medereizigers, zonder dat hij hen ziet. Tot hij blijft hangen bij het gezicht van de vrouw die tegenover hem zit. Ze heeft een boek in haar handen; haar ogen volgen opzichtig de woorden die ze leest. Ze is verzorgd gekleed – witte blouse, rood jasje, rode rok – en haar make-up licht haar ogen uit. Hij schat haar een jaar of vijfendertig, zeker vijftien jaar ouder dan hij. Haar houding valt hem op. Ze lijkt wel wat op hem. Het is alsof ze geen ruimte wil innemen. Ze rijden in Duitsland, maar het Franse woord *tristesse* komt in hem op.

Het leidt zijn gedachten af. Waar gaat deze dame heen? Waar komt ze vandaan? Het zijn de meest intrigerende vragen die in je kunnen opkomen bij de aanblik van iemand die je nog nooit hebt gezien. De antwoorden kunnen alle kanten opgaan. Niets ervan is ingevuld; dit zal altijd zo blijven, zolang het zich niet openbaart.

Even kijkt ze op. Ze kijkt Nathan recht in de ogen. Snel wendt hij zijn blik af; alsof hij betrapt is op een brutaliteit. Natuurlijk is hij te laat. Want hun ogen hebben elkaar gekruist. In dat ogenblik krijgt hij bevestigd wat hij dacht: deze vrouw is verdrietig. Hij hoort zichzelf denken: ze weet het misschien niet, maar haar ogen zoeken troost.

De nacht treedt in; het gele licht in de coupé is aangegaan. Zijn buurvrouw rommelt wat in haar tas. Ze vindt een halve riekende rookworst, die ze in drie snelle happen naar binnen werkt. Op precies hetzelfde moment als zijn overbuurvrouw bukt hij voorover, om een kartonnetje chocolademelk te pakken. Hij weet niet of het opzettelijk of per ongeluk gebeurt, maar zijn schouder botst tegen de hare. Ze schrikken beiden terug. Er volgt een wederzijds excuus. Frans, hoort hij; ze spreekt Frans.

Het is aanleiding om in gesprek te raken. Eerst schoorvoetend, aftastend en met onderbrekingen. Dat het tijd wordt om wat te eten, de rit best lang duurt en het buiten al aardig donker is. De vrouw woont afwisselend in Brussel en Genève. Door de week in Brussel; ze werkt als tolk. Het weekend in Zwitserland, privé. Ze is op weg naar huis, naar haar man. Nee, ze heeft geen kinderen. Hij leest in haar ogen meer dan ze zegt. Dus zoekt hij naar een vraag waardoor zij zich kan uitspre-

ken. Tenminste, als zij dit wil. Maar het is niet nodig, want ze stelt haar vraag zelf. Hardop vraagt ze zich af hoe het toch kan dat mensen zo vaak in dezelfde situaties komen. Zelfs als ze er eerder uit zijn gestapt.

Ze is gescheiden. Het ging gepaard met moeite en pijn. Hij leest het af op haar gezicht. Ze is hertrouwd, maar het heeft haar niet het nieuwe leven gebracht waarop ze had gehoopt. Ze zegt het zachtjes; de medereizigers hoeven het niet te horen. Die geven overigens niet de indruk dat ze in haar openhartigheid geïnteresseerd zijn. Hij des te meer. Een jongen van een jaar of twintig heeft niet alle dagen inkijk in de patronen van een zich in sleur voortslepend huwelijk.

Waarom vertelt ze hem dit? Hij vraagt het haar. Omdat hij jong en onbevangen is. Omdat hij niet agressief is. Omdat ze hem niet kent.

Tegen halfelf wordt de coupé omgebouwd tot slaapvertrek. Aan weerszijden drie bedden, boven elkaar. Hij kiest aan zijn kant voor de laagste bank, maakt van zijn trui een kussen en schuift zijn tas onder het bed. Als het licht uitgaat, strekt hij zich uit, met de deken van de Bundesbahn tot halverwege zijn borst. Het duurt niet lang tot hij boven zich de eerste snurkgeluiden hoort. Maar doordringender is het ritmische geluid van de wagonwielen op de rails. Zijn gedachten gaan naar het gesprek van daarstraks. Redenen genoeg om de slaap niet te vatten.

De deur van de coupé schuift open en dicht. De vrouw komt binnen. Ze zoekt wat in haar spullen en vlijt zich neer op het andere onderste bed. Zijn hart maakt een dubbele slag.

In de coupé is het stil en warm, zeker als je niet kunt slapen. Nathan schuift daarom de deken van zich af en hangt zijn arm buitenboord. Het brengt zijn jonge hoofd op een idee. Hij tilt zijn arm omhoog en overwint zijn verlegenheid. Hij hengelt ermee in de loze ruimte tussen de twee banken. Misschien ziet zij dit? Hij reikt zijn arm iets verder. Nog geen vijf tellen later voelt hij tot zijn verbazing haar hand zachtjes tegen die van hem. Eerst een zachte botsing, daarna schuiven de vingers in elkaar. Zijn hart gaat tekeer. Hij blijft stil liggen, alsof hij eerst zeker wil weten dat zij het werkelijk is.

Na een paar minuten is zijn hartslag gekalmeerd. Hij draait zich op zijn zij, met zijn gezicht naar het andere bed. Daar ligt ze, met open ogen. Ze kijkt hem recht in zijn gezicht. Ja, het is haar arm die in zijn richting gaat en het zijn haar vingers die

de zijne omsluiten. Op haar gezicht ziet hij een vage lach. Ze trekt hem naar zich toe. Hij beweegt zachtjes onder zijn deken vandaan en kruipt bij haar op de bank. Zijn gezicht is vlak bij dat van haar. Met haar arm steunt ze hem in zijn rug, zodat hij niet op de coupévloer rolt. Ze fluistert dat ze niet kan slapen. Het is een open deur, maar hij zegt hetzelfde terug.

Tussen de twee ontvouwt zich een intieme conversatie. Die is alleen mogelijk doordat ze elkaar niet kennen en waarschijnlijk nooit weer zullen zien. Ze vertelt dat ze ook in haar tweede huwelijk met agressie te maken heeft. En alsof dit nog niet concreet genoeg is, dat ze wordt geslagen. Zij roept die agressie op; dat weet ze zeker. In haar eerste huwelijk gebeurde het – en nu weer. Of hij haar kan vertellen waarom. Wat is dit in haar? Hoe komt het dat dit met haar gebeurt?

Hij zoekt naar woorden. Ze is een open vrouw, die niet direct het heft in handen neemt. Heeft ze een man die daarmee niet kan omgaan en haar steeds wil sturen? Maar er zijn ook mannen, die ‘gewoon’ in evenwicht zijn. Die man hoeft niet te slaan als zaken anders lopen dan hij had gedacht. Ze zegt dat Nathan anders is en écht naar haar luistert, zoals ze altijd dacht dat het bedoeld was. Ze zoent hem op zijn lippen. Een volwassen zoen zoals hij – een jongen nog – niet kent.

Het is de zoen van een volwassen vrouw. Het geeft hem het gevoel dat hij door het leven zelf in het zoenen wordt ingewijd. Het is een zoen die hem in één ruk en voorgoed over de grens van de volwassenheid trekt. Hij houdt haar vast. Ze ontspant zich en haalt haar lippen van de zijne. Zonder dat hij het kan zien, voelt hij dat er tranen in haar ogen staan. Hij wéét dat zij de troost ervaart, waarvan hij vanmiddag nog dacht dat zij die dik verdient.

Midden in de nacht, als ze niet meer praten en hun oogleden van vermoeidheid beginnen te zakken, krabbelt hij terug naar zijn eigen bed. Een enkel uur kan hij nog slapen. Tot de coupé ontwaakt en het licht van buiten naar binnen dringt.

De ochtend is kort. Een paar minuten voor halfacht loopt de trein het station van Bazel binnen. De passagiers schuifelen door de gang. In de koelte van de ochtend, op het perron, staan ze nog even oog in oog. Ze lacht zacht, draait zich dan om en loopt weg. De koffer op wieltjes trekt ze met zich mee.

Nathan en Zwitserland: vanaf dit moment zijn ze voor altijd verbonden.

Als kleine jongen werd ik voorgelezen door mijn moeder. Ze zat op de bank of schuin ertegenover in een stoel met een hoge rugleuning. Ik ging op haar benen zitten, met mijn gezicht naar haar toe, ter hoogte van haar enkels, met haar voeten in mijn rug als levende ruggensteun. Zo nu en dan bewoog ze haar benen – met mij erop – omhoog. ‘Goed voor mijn buikspieren,’ zei ze dan. Als ik haar vroeg of ik niet te zwaar was, voegde ze daaraan toe: ‘Het zorgt ervoor dat ik niet in slaap val.’

Ik zal een jaar of acht geweest zijn toen ze me een spannend jeugdboek voorlas. De auteur startte op ongeveer een derde van het verhaal plotseling een dialoog tussen twee mensen die voor de lezer nog onbekend waren. Over hun plaats in het verhaal en de betekenis van hun gesprek tastte de lezer in het duister.

Ik moest aan dit voorval denken bij het vorige hoofdstuk, waarin Nathan zonder verdere introductie op het toneel verschijnt. Ik herinner me levendig dat ik het als jongen knap vervelend vond dat ik de dialoog tussen die onbekende personages niet kon plaatsens. Ik vroeg mijn moeder ernaar, in de hoop dat zij het voor me zou oplossen. Toen ze mij antwoordde dat ze het ook niet wist, voelde ik de ergernis en zelfs een licht verwijt.

Nu is er niets mis met ergernis. Integendeel: ergernis is een goudgerande spiegel voor wie het pad van de zelfkennis wil bewandelen. Neem het voorbeeld van mij als jongeman. Ik ergerde me omdat ik op zoek was naar houvast, maar dat niet kreeg. Het moest en zou op mijn manier. Een pril staaltje hoogmoed, dat was het.

Het gaat mij er dus niet om ergernis te voorkomen. Het gaat om de inhoud van mijn associatie: het ongemak dat je kunt ervaren bij de introductie van een nieuwe verhaallijn zonder nadere toelichting. Zoals de verhaallijn over Nathan, een be-gaafde maar getergde jongeman, en zijn uitzonderlijke leven.

Met de woorden die ik nu schrijf, begint zelfs een derde verhaallijn: die met mijn eigen observaties en overwegingen, ontstaan in het heden.

Minstens drie lijnen treft u als lezer aan – misschien nog wel meer. Dat dit aantal nu nog ongewis is, heeft te maken met de strekking van dit boek. *Het verhaal van de wereld* kan immers niet alleen gaan over het verleden of over zaken die voor altijd zijn vastgeklonken. Het wordt beïnvloed door de gedachten en gebeurtenissen van vandaag en morgen. De wereld staat niet stil en is niet af, dus ook het verhaal van de wereld niet.

Nathan hoopt dat hij deze dag geen aandacht krijgt. Hij houdt niet van jarig zijn. Hij heeft niets op met Jehova's getuigen, maar op dit punt hebben zij het goed gezien. Toch kan hij niet helemaal om de start van zijn vierentwintigste levensjaar heen. Op de deurmat liggen een brief en een ansichtkaart. De brief is van zijn broer. Dat ziet hij aan het handschrift, dat zijn broer heeft aangeleerd door dat van hun vader urenlang na te bootsen. Met succes: het lijkt er inmiddels sprekend op en is herkenbaar uit duizenden. Zijn aandacht wordt getrokken door de verjaardagskaart. *Sex is not a sin, it is just stupid*, staat er met grote letters, wit op zwart. Nathan grinnikt. Die kaart kan alleen van Sick zijn, zijn beste vriend. Sick is zijn bijnaam. Die heeft hij te danken aan het altijd aanwezige plukje op het uiterste puntje van zijn kin, en aan zijn morbide grappen. Zo'n kaart als deze is nog niks.

Beter dan enig ander weet Sick dat Nathan geen vrouwenverslinder is. Ze hebben het er laatst nog over gehad. Hij voelt de interesse niet. Sick had gezegd: 'Wie weet val je op jongens. Jij ziet het leukste meisje nog niet staan.' Nathan heeft het niet aangedurfd zijn vriend te vertellen over de bijzondere ervaring met de vrouw in de trein. Sick voelt zoiets niet aan. Die zou zijn verhaal direct bestempelen als de ultieme gemiste kans en er nog vaak de draak mee steken.

Maar die kaart doet Nathan nog meer. De woorden geven hem een plezierig gevoel van veiligheid. Een enkele keer heeft hij zo'n moment; dan voelt hij zich veilig in een wereld die hem vaak verwacht. Het is de eenvoud van de tekst, die hem dit comfort biedt. Een wereldbeeld in één zin. Was het maar zo eenvoudig. Duidelijkheid is verleidelijk.

Nathan leest de brief van zijn broer. Zonder twijfel is die goed bedoeld. De brief begint en eindigt zelfs keurig met een gelukwens. Maar door de aanhef alleen al gaan zijn haren overeind staan: 'Beste broertje bolleboos.' Wat een dommigheid. Zelfs in een brief weten ze elkaars toon niet te vinden.

De twee broers verschillen hemelsbreed van elkaar. Waar Nathan twijfelt en zoekt, weet zijn broer de dingen zeker. Waar Nathan de feiten nog eens wikt en weegt, heeft zijn broer zijn mening al twintig keer klaar. Waar Nathan de kleur geel ziet, spreekt zijn broer vastberaden van blauw.

Neem de relatie met hun moeder, waar zijn broer over schrijft. Hun omgang met haar is fors veranderd sinds ze een paar jaar terug vroeg-dement geworden is. Tijdens haar gezonde leven was ze in het geheel geen emotionele vrouw. Bij elke begroeting met een van haar zonen volstond ze consequent met één enkele zoen. Geen drie, zoals in de loop van de jaren in zwang was geraakt. Ze vond dit maar onzinnig. Nathan wist niet beter of dit was zijn moeder. Met inbegrip van haar afgemetenheid. Maar sinds ze aan het dementeren is, vindt ze drie zonen prima en knuffelt ze erop los. Niet alleen haar zonen, maar ook de verpleging wordt ruimhartig in haar armen toegelaten. Nathans broer is blij. Eindelijk toont ze haar affectie; dat is gezond. Het is haar onderbelichte kant, die alsnog naar voren komt.

Hoe anders is het voor Nathan. Hij heeft het gevoel dat hij zijn moeder niet meer bereikt; althans, niet de vrouw die ze werkelijk is. Dus probeert hij het met de liedjes uit haar kindertijd. Ze hebben zo vaak samen muziek gemaakt. Hij gaat tegenover haar zitten, neemt haar handen in de zijne en zingt, in de hoop dat hij tot haar echte ik weet door te dringen. Geen geknuffel alsjeblieft. Werkelijke verbinding, meent hij, gaat niet langs de buitenkant. Dus al zijn de kansen klein: hij zoekt naar de herkenning van haar geest.

9

Ik heb mezelf vaak afgevraagd waarom ik zo zeker wist dat ik Nathan zou ontmoeten – vanaf het moment dat ik hoorde van zijn bestaan. Ik had geen idee hoe of wanneer die ontmoeting zou plaatsvinden en heb nooit haast gevoeld, maar was ervan overtuigd dát het zou gebeuren.

Er waren wel momenten dat ik dacht: dat zeker weten is onlogisch, je maakt jezelf maar iets wijs. Ik heb me zelfs afgevraagd of ik Nathan niet zelf gecreëerd heb, of in ieder geval een deel van hem. Als de verbeelding van mijn eigen tegenpool, toch nog met een vleugje van mezelf, of misschien nog complexer.

Maar één ding is zeker: als Nathan niet zou hebben bestaan, hoop ik vurig dat ik in staat zou zijn geweest hem te bedenken.

10

Ik ben twaalf, mijn benen in kleermakerszit gevouwen. Voor me op de grond ligt de enorme bijbel die anders altijd rechtop staat, pal naast de boekenkast. Het is een zwaar en lijvig boek, in bruin leer en met koperen sloten. Ik blader bedachtzaam door de stevige papieren bladzijden, en probeer her en der de sierlijke letters te ontcijferen en tot woorden te maken. Op de eerste bladzijde staat dat deze bijbel uit het jaar 1637 is.

Ik blader en speur. Ik denk dat op deze manier zeker een uur verstrijkt. Tot ik op meer dan twee derde van dit grote boek een paar halfvergane papieren zie. Precies zoals je het zou verwachten bij eeuwenoude documenten. Vergeeld door de lange jaren. Eerst denk ik dat het losgescheurde bijbelbladzijden zijn. Maar handschrift, papier en formaat van de pagina's verschillen. Ik bekijk het document aandachtig en leg het daarna op dezelfde plek terug.

Hoezeer ik mijn geheugen ook pijnig, ik kan mij niet herinneren waarom ik op dat moment niets heb gezegd. Waarom riep ik niet meteen mijn moeder of mijn broer erbij? Waren ze niet in de buurt? Wilde ik er eerst het mijne van weten voordat ik mijn ontdekking wilde delen? Ik weet het niet.

Ik weet alleen dat ik vanaf dit moment regelmatig die papieren pak, en zo goed en zo kwaad als het gaat de teksten van Jan Barrenn probeer te ontcijferen. De woorden die ik begrijp, schrijf ik op een spiegelbladzijde, die ik zodoende steeds verder vul. Waar het woordenboek mij niet kan helpen, vraag ik mijn leraar Duits af en toe naar de betekenis van een woord.

Pas een jaar of tien later heb ik het originele document door een Zwitserse deskundige laten vertalen. Die vertaling gebruik ik voor dit boek.

Ik ben op weg naar Aigle. Het stadje ligt in het westelijk deel van Zwitserland, in het kanton van Vaud (Wallis), waar Frans gesproken wordt. Ik zit in het jaar van mijn eindexamen en ben op reis naar een Nederlands-Zwitsers echtpaar, Ria en Gabriel Ricole. Ze wonen in het hooggebergte en organiseren iedere winter ski-weeken voor Zwitserse kinderen. Ze hebben regelmatig *moniteurs* nodig: jonge mensen die de kinderen leren skiën en hen begeleiden op de piste. Voor Ria en Gabriel ben ik een goedkope werkkraacht; voor mij betekent het een gratis skivakantie.

Voordat ik hen ontmoet, ga ik naar Bern. Ik heb het document van Jan Barrenn tientallen keren gelezen sinds ik het gevonden heb. Ik heb me een voorstelling gemaakt van zijn leven en de omgeving waarin zich alles heeft afgespeeld. Ik wil zien of mijn verbeelding klopt. Ik heb een kopie bij me van het document, diep in mijn rugzak.

Mijn speurtocht begint direct op het station. Daar hangt een grote stadsplattegrond. Die neem ik zorgvuldig in me op, zodat ik de basisstructuur van de stad begrijp. Ik kijk naar de positie van toeristenbureau, gemeentehuis, stadsmuseum en kantonarchief. Dit lijken me de plaatsen waar ik de komende dagen heen zal gaan.

Ik laat mijn ogen met opzet ongericht dwalen over de kaart van de stad. Ik heb voor mezelf de theorie bedacht dat de wereld mij gaat helpen met zoeken. Er zullen vast allerlei aanwijzingen zijn waarvan de wereld hoopt dat ik ze herken. Daar moet ik dan wel voor openstaan. Dus moet ik niet alles planmatig benaderen. Het gaat erom dat ik de signalen opmerk en me laat beïnvloeden door mijn intuïtie en associaties. Het zou zomaar kunnen dat ik op die manier het meest effectief mijn doel bereik. En als het niet effectief is, dan is het in ieder geval wel avontuurlijk en onverwacht.

Het past misschien niet naadloos in het verhaal, maar is te mooi om niet te vertellen. Het gaat over de Franse taal zoals die in West-Zwitserland wordt gesproken. Ik spreek dit ‘Zwitserfrans’ met de kinderen. Hun kindertaal wordt in een

onnavolgbaar tempo op mij afgevuurd. Maar dat is het punt niet. Waar het mij om gaat is dat zij voor de getallen zeventig, tachtig en negentig afwijken van het ABF – het Algemeen Beschaafd Frans – zoals ik dit op school heb geleerd. Geen *soixante-dix*, *quatre-vingts* en *quatre-vingt-dix*. Maar *septante*, *huitante* en *nonante*. Zo mooi en eenvoudig! Directer dan de complexe rekensommen uit de Franse taal, zoals *quatre-vingt-dix*: vier keer twintig plus tien. *Nonante*, in één keer raak.

Ik heb me afgevraagd wat mijn leraar Frans ervan zou vinden. Hij was een ware liefhebber. Hij was een introverte man, teruggetrokken in zichzelf, maar tegelijk overtuigend in zijn pogingen om ons de liefde voor de Franse taal bij te brengen. Hij stond voor het schoolbord en liet ons Franse chansons horen, meestal van Georges Moustaki. Het idee was dan dat we zo aandachtig zouden luisteren naar de tekst, dat we die – al luisterend – in ons schrift konden opschrijven. We mochten daar een keer of vier, vijf over doen. Zo vaak herhaalde hij het nummer. Zelf schreef hij mee op de achterkant van het schoolbord, zodat wij het niet konden zien. Tot het moment dat de muziek stopte. Dan draaide hij het bord om en mochten we onze teksten controleren. *Il y avait un jardin qu'on appelait la terre*. Soms had ik wel tien fouten in één zin.

Op een middag deed hij dit met het chanson *Nicolas et Bart*:

*Maintenant, Nicolas et Bart,
Vous dormez au fond de nos coeurs
Vous étiez tous seuls dans la mort
Mais par elle vous vaincrez.*

Nadat we het in onze schriften hadden opgeschreven – en gecorrigeerd – zongen we het lied. Eerst gewoon, daarna als canon en vervolgens met z'n allen – wel tien, twintig keer achtereen. Hij gaf niet aan dat we moesten stoppen, dus de klas zong door. Het klonk mooi en onze leraar was zichtbaar ontroerd.

Wij wisten niet waarom hij dit deed. Hij wist dit wel. De volgende dag hoorden we dat hij die avond een einde aan zijn leven had gemaakt. Hij had zijn eigen afscheid georganiseerd. We hadden een uur lang zijn lievelingslied gezongen: een lied van verlangen en verzet.

Ik zie geen hotelnaam die me aanspreekt. Alleen een man die naar me staart. Ik stap op hem af en vraag: ‘Wilt u iets tegen me zeggen?’

‘Ja, dat je maar beter je jas aandoet. Het is snijgend koud.’ Ik volg zijn raad op, maar ben er niet van overtuigd dat deze ontmoeting past in mijn aanpak van het intuïtieve zoeken. Dus kies ik voor de dichtstbijzijnde jeugdherberg.

De kamer deel ik met twee anderen: een stille Italiaanse jongen en een man – ik vermoed uit Bern – met het uiterlijk van een zwerver. Zonder tanden. Hij lacht zijn brede grimas als ik binnenstap. Hij ligt in bed. Naast hem staat een halflege fles, ongetwijfeld drank met een fors percentage.

Ik kijk maar even de andere kant op, alsof ik me afvraag hoe het voor mij bedoelde bed het beste kan worden opgemaakt. Ik leg mijn spullen eronder, maar hoor dan zijn rauwe stemgeluid. ‘Heb je dit weleens gezien?’ Met een grote zwier zwaait hij zijn deken opzij. Ik kijk recht op zijn ontblote onderlijf. Niet zijn geslachtsdeel valt op, maar zijn enorme testikels. Ze zijn zeker zo groot als een flinke grapefruit of een kleine meloen. Hij slaat zijn deken weer dicht.

Het is alsof het zo bedoeld is. De straat waarin het kantonarchief gevestigd is, is zo schoon als alleen Zwitserse straten kunnen zijn – en zo goed als verlaten. Binnen in het gebouw is het schoon en leeg: geen kruimeltje op de grond en niemand aanwezig, behalve de beheerder. Hij waakt over zalen vol met kasten, van boven tot onder gevuld met ordners, mappen en boeken. Hoewel het woord ‘waakt’ niet de juiste sfeer weergeeft. De man neemt ruim de tijd voor alles wat hij doet. Alsof de tijd geen schaarste kent. Als ik vraag naar de zestiende eeuw, zie je hem in zijn hoofd tellen vanaf één. Noem ik de naam van Gudrun, dan vraagt hij of het een voor- of achternaam is, en een man of vrouw. Zo gaat het bij iedere vraag die ik stel.

Dus ik erken dat ik na een kwartier – een vraag of vier – wat geïrriteerd raak. Vandaar dat ik vraag, naar mijn idee heel beleefd, of ik mag doorlopen om zelf te zoeken. Een golf van walging trekt over zijn gezicht. Maar hij zou zichzelf niet zijn

als hij niet eerst tot tien zou tellen, voordat hij me uitgebreid toelicht waarom dit niet kan en dat dit in al die jaren nooit eerder is gebeurd.

Ik blijf uren in het gebouw. Diverse keren brengt de man me een boek of een stapel documenten. Ik moet toegeven dat hij zijn vak verstaat. Hij zoekt met me mee in zijn onveranderde, trage tempo, maar weet ieder woord te ontcijferen, hoe matig de kwaliteit van het geschrift of document ook is. Dus stamel ik een compliment. Dat had ik eerder moeten doen. Vanaf dit moment komt hij met steeds meer documenten naar de balie. Misschien heb ik het mis, maar ik heb zelfs de indruk dat hij sneller werkt. Met resultaat. Op een van de documenten glijdt zijn vinger langs de namen. 'Hier is het', zegt hij, en hij leest me voor: 'In 1572 is mevrouw Gudrun Frandschein verbrand.' Om er trefzeker aan toe te voegen: 'Dat gebeurde in die dagen.'

Het ijs is gebroken. Ik laat hem mijn kopieën zien. Hij is gefascineerd en leest de oude taal alsof hij ermee is opgegroeid. Hij geeft me een advies: 'Jongen, je moet zelf naar de Jungfrau gaan. Je zult zien dat er geen mooier gebergte bestaat. Nergens vind je de majesteit van de schepping beter dan op die plek. Ik weet het zeker. Dat zullen ze ook in die tijd geweten hebben.'

Hij kijkt me aan, ziet de verwondering in mijn blik en zegt: 'Weet je, kortgeleden stond ik in de tram. Daarmee ga ik iedere ochtend van mijn huis naar hier, en in de avond weer terug. Ik ontmoette een jongeman van jouw leeftijd, ook uit jouw land. Hij was alleen veel dromeriger dan jij. Want toen ik vroeg of hij voor me wilde opstaan, had hij me niet in de gaten. Hij hoorde me niet, hoewel ik eerst dacht dat hij deed alsof; ik weet hoe jullie jongelui zijn. Maar we raakten in gesprek. Hij vertelde me over zijn avonturen. Die beleefde hij vooral in zijn hoofd. Wat dat betreft ben jij anders. Kijk, voor ons Zwitsers is het gemakkelijk: God heeft de machtige bergen geschapen. Voor ons is het duidelijk: wij kijken hemelhoog tegen de almacht van onze Schepper op. Bij jullie is dat anders. Jullie maakten je land zelf. Jullie zien niet op tegen God. Tegen niets zien jullie op. Jullie erkennen geen gezag. Ik zag het bij hem en ik zie het bij jou: jullie denken dat je God bent.'

Bert Blase toont zich in deze meeslepende en ontroerende roman een radicaal pleitbezorger van de nieuwe democratie. Deze sluit aan bij het mensbeeld en de vraagstukken van deze tijd. De huidige politieke partijen zijn niet in staat om het voertuig te zijn van deze verandering; dat is de samenleving zélf.

Blase laat zien dat de nieuwe democratie veel meer is dan een andere organisatie van de macht.

“Een burgemeester die kan schrijven? Zeldzaam. Een burgemeester die ons politiek model bevraagt? Onbestaanbaar. Tenzij hij Bert Blase heet.”
– David van Reybrouck

HET
BOEKEN
SCHAP

